

**Марко Павловић: МНАСТИРИ
ШАБАЧКО-ВАЉЕВСКЕ ЕПАРХИЈЕ,
Православна народна хришћанска заједница, Шабац 1998**

Својим доприносима на верском, културном и општедруштвеном плану, истакнуто место међу непролазним вредностима нашег националног наслеђа заузимају српски манастири. Стога, појава сваког рада који валоризује њихове историјске улоге, завређује посебну пажњу. Једно од таквих дела је и књига шабачког протојереја ставрофора Марка Павловића МНАСТИРИ ШАБАЧКО-ВАЉЕВСКЕ ЕПАРХИЈЕ, која се из штампе појавила крајем 1998. године.

На почетку књиге прота Павловић даје краћи предговор у ком, говорећи о вековном значају српских манастира, набраја неке од оних који су у ранијим периодима постојали на територији коју данас покрива Шабачко-ваљевска епархија, напомињући да је себи за циљ поставио да представи историјат само оних манастира „који су то и данас”. Оваквим самоограничавањем визуре свог деловања аутор пред читаоце износи краће хронике тринаест „појушћих” манастира, од оних који потичу од старина, као што су: *Ћелије, Боговађа, Трноша, Каона, Чокешина, Радовашница, Петковица, Грабовац и Пустиня*, преко некада активног а скоријих година обновљеног манастира *Докмир*, до недавно основаних манастира *Лелић, Илиње* и *Соко*. Тако ова књига представља збирку од тринаест међусобно независних чланака у којима се аутор труди да изнесе све што зна о сваком манастиру понаособ. Сваки од тих чланака почиње краћом белешком о манастиру, у којој су дате његове основне

„генералије” (о географском положају, свецу заштитнику, данашњим старешинама и духовницима, бројности братства, односно сестринства), из којих се даље развија њихова хроника. Строгим хронолошким редом, од првог познатог помена манастира до данашњих дана, аутор пред читаоце износи све оне чињенице до којих је дошао. Изложено ткиво је саткано од разноврсних сазнања: забележених етимолошких легенди, помена у пописима, информација из записа са маргина црквених књига, натписа са епиграфских извора, забележака из дела разних путописаца, усмене традиције... На тај начин је створен мозаик који илуструје различите елементе прошлости везане за манастир: његов настанак, покретну и непокретну имовину, људе који су у њему живели или се у њему краће време задржавали... Кроз историју манастира приказане су и судбине њихових конкретних подвижника, али и целог нашег народа.

Бурна историја ових простора је оставила своје трагове и на манастирима, који су рушени и обнављани, даривани и пљачкани... Прота Павловић је желео да своје читаоце упозна са свим тим елементима наше прошлости, онолико колико сам зна и како уме.

У склапање овог мозаика, или тачније ових тринаест мозаика, аутор је ушао без икаквих истраживачких амбиција и без претензија да изнесе било шта ново, раније необјављено, историографској струци непознато. У маниру вишедеценијског

пажљивог и систематског читаоца, он је осетио потребу да другима, на једном месту, пружи оно знање које је сам стицао из многих монографија, чланака, расправа, скица и прилога. Са таквим племенитим циљем, уложивши немали труд, упуштајући се у компилације, аутор је начинио и низ грешака типичних за нестручњаке, чије познавање материје није пропраћено и упознавањем основних историографских метода које би омогућиле да књига потпуније оправда своју намену. Зато је ова књига за стручњаке, професионално заинтересоване за ову тематику, без неке веће користи, јер све што је у њој изнето, па и знатно више и исправније, већ могу пронаћи у претходној литератури. Поред тога, недостатак критичког апарата у виду фуснота, знатно отежава истраживачко коришћење књиге. Истовремено, неупућеним читаоцима, којима је књига превасходно намењена, пружају се извесна основна сазнања сабрана на једном месту, која их на први поглед могу задовољити, али због одсуства сваке критичности у компилацији, и некоришћења поузданије, литературе, они су ускраћени за многе познате и важне чињенице, оптерећени непотребним и дугим екскурсима изван основне теме, а неретко и нетачним подацима, а понегде и доведени у забуну противречним информацијама које се о истом питању могу пронаћи на различитим страницама.

Основни узрок наведених недостатака се уочава већ самим прегледом списка коришћене литературе, у ком су изостављени наслови многих радова који би аутору пружили додатна драгоцену сазнања и помогли да се читаоци подробније и правилније обавесте о многим важним елементима прошлости манастира. Тако, поред неких других, недостају и наслови следећих књига: Бранко Вујовић: Уметност обновљене Србије;

Боривоје Маринковић: Хаџи Рувим – пре целине пре смисла 1.-2.; Слободан Милеуснић: Водич кроз манастире у Србији. Недостају такође и многи квалитетни прилози из разноврсних зборника и часописа (нпр. Гордана Бабић: Старе цркве у Ваљеву, Ваљево – постанак и успон градског средишта; Јованка Калић: Градац у Ваљеву, исти зборник; Радмила Радић: Шабачко-ваљевска епархија и њени епископи 1945-65, Ваљево 1945-1965; Биографски лексикон ваљевског краја, св. 1-6....), као и огроман корпус радова завичајне историографије ваљевског краја.

Не познајући бројну неопходну литературу, а истовремено некритички приступајући радовима које познаје, аутор је у своју књигу пренео многе заблуде. Тако је, упознајући читаоце са могућим средњовековним пореклом манастира Ћелије, некритички пренео више него сумњиву причу о наводној честој сеоби једног манастира по ваљевском крају (стр. 11-12), истовремено не покушавајући да објасни шта би то указивало на тврдњу да су остаци старе цркве недалеко од Ћелија били трагови манастира Градац из 11. века, а не, на пример, остаци неког старог елемента манастира Ћелије (из 16, 17, 18. века???) на чијем ткиву се данас не уочавају никакви трагови старији од два века?! Такође, када је реч о манастиру Грабовац, ниједном речју се не објашњава шта то указује да би он могао бити једна од цркава које је православни београдски епископ подизао изван Београда у 13. веку (стр. 141). На исти начин, ничим не аргументује погрешну тврдњу да се Хаџи Рувим Нешковић, заједно са протом Матејом Ненадовићем школовао у Купинову код Игњата Ђурића (стр. 23; када је Прота Матеја рођен 1777. године Рувим је, као свештеник бабинолучки оставио свој први познати запис, видети Хаџи Ру-

вим – пре целине пре смисла 1, ст. 39). Слично је и са тврдњом (стр. 14-16) да је Хаци Рувим имао брата који је био игуман Ћелија и звао се Симеон Бркић (о Симеону и његовим везама са Рувимовим братом Николом видети биографију Симеона Бркића у Биографском лексикону Ваљевског краја свеска 2. и на више места у књизи Боривоја Маринковића, Хаци Рувим – пре целине пре смисла).

Преносећи, из различите литературе, чињенице које се односе на иста питања, аутор на појединим местима, дигресијама, доводи читаоце у забуну. Тако на странама 14. и 15. исправно тврди да је Хаци Рувим Гроб господњи обишао 1784-5. године, а потом (стр. 49) се читаоцу сугерише да је то било тек после обнове манастира Боговађа 1795. У сличне контрадикторности спада и негација исправне чињенице да је манастир Пустиња запаљен у једном турском пљачкашком походу током последњег аустро-турског рата (стр. 157), погрешном тврдњом да су после тог похода остали неуништени „само црква у Пустињи и манастир Грабовац” (стр. 119).

Преносећи из раније литературе разноврсне податке, аутор претерано често чини и екскурсе, удаљавајући се и превише изван основне теме. Неретко, ти екскурси су у функцији основног текста, мада су понекад непотребно обимни, али има и примера када су потпуно непотребни. Тако, у оквиру прилога о манастиру Ћелије, у делу текста посвећеном свештенику Андрији Јовановићу, о поменутом Јовановићу се, у пар редова, износе само најосновнији подаци, уз завршну констатацију: „Највећа му је заслуга покрштавање Цигана”, да би на следећих неколико

страна (25-28), било речи о Циганима уопште у Србији, Ваљеву, Шапцу...

Износећи тако многе непотребне чињенице, аутор је, са друге стране, о неким манастирима пропустио да помене бројне веома значајне, а познате, информације везане за основну тему његовог рада. Тако се ниједном речју не помињу познате уметничке школе које су крајем 18. и на самом почетку 19. века веома активно деловале у Докмиру и Боговађи (видети: Бранко Вујовић: Уметност обновљене Србије), или рад свештеника Јована Хацића, сина Хаци Рувимовог, у манастиру Ћелије, где је и сахрањен и где се и данас може видети његов гроб.

И поред труда и племенитих победа које се аутору морају признати, ова књига није требало да изађе из штампе без активног и компетентног рецензентског деловања, које би морало да има и стручну консултативну и менторску функцију, а не да се своди на пуко појављивање имена рецензента (Стана Муњић) у импресуму, и писања штурог и уопштеног поговора. Међутим, како се књига већ појавила пред читаоцима, надамо се да ће, управо својим недостацима, дати подстицај за нове, озбиљније и садржајније радове на истраживању прошлости манастира Шабачко-ваљевске епархије. Ова важна и исцрпна тематика неоспорно завређује дело у коме би се, стручно и квалитетно, обрадили историјати свих данас постојећих манастира, благо њихових ризница и библиотеке, записи са маргина књига, натписи са епиграфских споменика..., као и историјати некада постојећих манастира на овим просторима. Ако књига проте Павловића иницира настанак једног таквог дела, тим чином би оставила свој траг у историографији.